

Proč němečtí odboráři volí krajní pravici a jak tomu zabránit?

Německé odbory jsou tradičně antifašistické. Bývají obvyklou součástí širokých občanských koalic proti pochodům neonacistů ulicemi německých měst a spolupracují i s antifašistickými aktivisty. Důkazem je kongres německé Antify, který (i přes jisté kontroverze) proběhl v sídle odborových svazů v bavorském Mnichově. Odbory se přitom jasně hlásí k podpoře pracujících bez ohledu na jejich původ nebo barvu kůže, ale také na útlak, který zažily ze strany nacistického režimu.

Poslední dobou ovšem v řadách odborů přibývají jednotlivé hlasy, které přebírají protiprechlický slovník Pegidy („Patrioté proti islamizaci Západu“) nebo spojují své politické naděje se stranou Alternativa pro Německo (AfD). Navíc dochází i k pokusům přebrat odborářská témata ze strany pravice a v některých firmách vznikly i podnikové rady sestavené z lidí napojených na krajně pravicovou scénu. Právě za tímto účelem se uskutečnil nedávno zveřejněný sociologický výzkum nazvaný *Dělnické hnutí zprava? Motivy a hranice imaginární revolvy*. Výzkum nabízí hloubkovou sondu do představ a motivací odborově organizovaných příznivců nové pravice a je tak specifitějším doplňkem mnoha dalších výzkumů, které se zabývaly vzrůstem nové pravice v Německu. Jak uvádějí autoři studie, voliče AfD můžeme nalézt ve všech společenských třídách, mezi pracujícími a odborově organizovanými je jich ovšem mírně nadprůměrný procentuální podíl. AfD získala ve volbách do parlamentu 12,6 procenta, mezi odboráři patnáct procent a mezi pracujícími obecně devatáct procent.

Racionální jádro pravicové vzpoury

Autoři výzkumu varují před tendencí chápat příklon lidí k nové pravici jako projev „falešného vědomí“, pouze jako výsledek ideologické masáže nebo nedostatečné schopnosti odolávat falešným zprávám. Jejich politické postoje mají částečně „racionální jádro“, které se opírá o jejich každodenní zkušenost. Sociální situace zde hraje zásadní roli. Autoři připomínají, že i podle liberálních ekonomů je Německo jednou z nejnerovnějších společností v industrializovaném světě a tato tendence se prohlubuje. Nezaplnily se také sliby pracujícím z bývalé NDR, že jejich platy se časem dostanou na úroveň, která je běžná v západních spolkových republikách. Za jednu z pří-

Jakub Ort pracuje jako externí redaktor v Českém rozhlasu – Radiu Wave a přispívá na komentářový web A2larm. Je organizován v odborech Filosofického ústavu Akademie věd České republiky a usiluje o společenskou spravedlnost účastí v sociálních hnutích.

čin nejistoty také považují všudypřítomný modus konkurence, který vládne ve společnosti, a to i při přerozdělování bohatství. Právě tyto podmínky přispěly ke vzniku hnutí, které se již nesoustředí na boj těch dole proti těm nahoře, ale na konkurenční boj proti ostatním, kteří jsou na tom stejně špatně nebo ještě hůře (nezaměstnaní, imigranti). Z tohoto základu vycházejí strany nové pravice, jako je AfD, které se pokoušejí celý konflikt rámovat prostřednictvím biologicky pojatého národa, v němž je třeba se spojit proti zrádné politické třídě držící moc a přichozím zvenčí. Příchod migrantů do Evropy je pak využíván jako populistický moment, skrze který se formuje opozice mezi těmi, kdo jsou „s námi“, a těmi, kdo jsou „proti nám“. Je zajímavé, že strana, která byla původně radikálně protržní, se nyní stále více pokouší zahrnout do svého programu sociální tematiku. Podle reprezentanta radikálně pravicového křídla strany **Björna Höckeho**, který proslul svými výroky zpochybňujícími německou vinu na holocaustu, již nespočívá řešení sociální otázky v přerozdělování shora dolů. „Nová německá sociální otázka 21. století spočívá v přerozdělování zevnitř ven,“ tvrdí Höcke a vědomě tak rýsuje sociální konflikt podle národnostního principu. Právě spojení národnostní identity se sociální otázkou vede autory

studie k tomu, že tento přístup nazývají „nacionálně-sociálním“. (To, že tento termín vzbuzuje asociace na nacistickou diktaturu, není náhoda. Právě Hitlerův šovinistický nacionalismus a antisemitismus byl mj. odpovědí na sociální situaci v tehdejší Německu.) Na tento typ přerámování sociální otázky reagují i někteří politici na levé straně německého politického spektra. I zde se objevují hlasy, že je třeba na prvním místě chránit zájmy německých pracujících a migraci je třeba omezit, protože může znamenat větší soutěž o placenou práci. Reprezentantkou tohoto opatrnějšího postoje k migraci (který ovšem nelze zaměňovat s otevřeně xenofobními názory zaznávajícími z AfD) je např. **Sarah Wagenknechtová** ze strany Die Linke (česky Levice).

Není to tak jednoduché

Autoři varují před příliš zjednodušujícím uchopením obratu částí populace k nové pravici. Sociální otázka je sice zásadním (a podle autorů také legitimním) zdrojem nespokojenosti, nelze z toho však vyvozovat jasné rovnice, podle kterých by ti nejchudší měli k nové pravici nejbližší. Obecně nelze říct, že by konkrétní sociální podmínky automaticky vedly k nějakému společenskému názoru, jde spíše o látku, kterou lze uchopit různě. Velkou roli hraje také kontrast, který zažívají někteří lidé mezi svou každodenní zkušeností a mediálně prezentovaným světem, a obecně pocit, že o jejich problémy nejeví většina společnosti zájem. Paletu problémů, které mohou vzbuzovat nespokojenost, líčí jeden z odborových sekretářů: „Na Východě žije mnoho z nich v místech, ze kterých se odchází, a ne ve městech, kam se přichází. Mnoho z nich má pocit, že nedokážou držet krok s prosperující společností, nemají k ní přístup. Tyto problémy ale nejsou předmětem žádné veřejné diskuse. O pracujících se nikde nemluví. A pak přijdou uprchlíci a získají pozornost, kterou oni sami nedostanou. Jsou tu investice, učitelé, personál pro jazykové kurzy a pracovní kvalifikace. To mnozí z nich považují za nespravedlivé.“ Mezi zpovídanými lze zaznamenat velký důraz na demokracii. Mluví o referendech a odkazují k přímé demokracii švýcarského typu. Staví se přitom kriticky k současné politické elitě a institucím liberální demokracie, protože jsou přesvědčeni, že na ně neberou ohled. Autoři upozorňují, že konspirační teorie, které mají spíše význam emocionálního

Sondy Revue vám ve spolupráci s nadací

**FRIEDRICH
EBERT
STIFTUNG**

přinášejí seriál článků zaměřených na témata, o kterých se v ČR nediskutuje a nepíše.

potvrzení jejich nenávisti k politickým představitelům a „těm nahoře“, se v myslích zpovídaných propojují s konkrétními křivdami. Příznivci nové pravice tak spojují podporu bank z veřejných peněz po ekonomické krizi s rozhodnutím o přijetí uprchlíků, které považují za stejně nedemokratické. Touhu po přímé demokracii na celospolečenské úrovni ovlivňuje v případě aktivních odborářů jejich každodenní zkušenost z „malého světa“ jejich podniku. Tam jsou často terčem šikany ze strany vedení a připadají si bezmocní v důsledku slábnoucího vlivu odborů. Konflikty, které na pracovišti vznikají mezi místní pracovní silou a dočasně najatými zahraničními pracovníky, mohou podnitit rasismus a xenofobii, jež se z podniku přenesou na rovinu celospolečenskou. Stejně protiklady, ovšem řešené vzájemnou spoluprací, mohou naopak vést k nečekané zkušenosti mezinárodní solidarity. Studie uvádí příklad odboráře a člena podnikové rady, který se v rozhovoru neostýchal uvést, že by obnovil koncentrační tábor v Buchenwaldu, aby tam internoval uprchlíky. Stejný člověk hrál nakonec klíčovou úlohu v úspěšném boji za trvalé smlouvy pro dočasné pracovníky z Česka a Slovenska v jeho podniku.

Jak zastavit nacionálně sociální nebezpečí?

V českém prostředí podobný průzkum zatím bohužel nevznikl. Lze ale předpokládat, že u některých odborově organizovaných pracujících se vyskytují podobné tendence a i další jevy popsané v německé studii lze v české společnosti pozorovat. Například ultrapravicový ideolog **Petr Hampl**, spolupracovník bojovníka proti islámu **Martina Konvičky**, se pokouší oživit termín třídy, který podobně jako Björn Höcke z AfD spojuje s konfliktem bílých a českých pracujících proti při-

stěhovalcům na jedné a kosmopolitním elitám na druhé straně. Zároveň lze pozorovat snahu o oživení diskuse o podmínkách pracujících z prostředí antirasistické a neautoritářské levice. Za všechny můžeme jmenovat redaktorku webu **A2larm Sašu Uhlou** a její sérii reportáží *Hrdinové kapitalistické práce*. Právě Uhlová ve videu pro web Aktualne.cz mluví o mnoha podobných problémech jako německá studie. „Nás ani západní elity dlouho netrápil fenomén železné mzdové opony. Přitom je to fenomén, který může ohrozit budoucnost Evropské unie. Ovládli jsme média a nastolili témata, i když je nás menšina,“ vzkazuje Uhlová elitám, které podle ní zapomněly na pracující a vehnaly část z nich do náruče autoritářů a fašistů. Autoři německé studie varují, že v německé společnosti existuje podhoubí pro nacionálně sociální nebezpečí, které se živí ze skutečných sociálních a kulturních motivů. Zároveň však tvrdí, že tento pohyb není nezastavitelný. Klíč k jeho oslabení leží ve změně každodenní zkušenosti lidí, kterou se živí ideologie a důvěryhodnost nové pravice. A to platí, troufám si tvrdit, v České republice stejně jako v Německu. Tuto zkušenost je třeba začít brát vážně a především o ní stejně jako o příčinách, které ji způsobují, začít mluvit. Rovnostářské a protirasistické postoje nezaujímou pracující na základě pouhého moralizování shora, ale je třeba rozvíjet jejich vlastní zkušenost solidarity z pracoviště, která překračuje etnika a národnosti. Nelze na jedné straně vyžadovat respekt k demokratickým hodnotám a na druhé straně nechat pracující trávit většinu života v autoritářských podmínkách jejich podniků. Právě zde je třeba rozvíjet možnost participace a spolurozhodování. V řešení těchto nelehkých výzev mohou hrát odbory klíčovou roli.

Část tohoto materiálu přineslo ve formě zamýšlení minulého čísla Sondy Revue.